

forøgelse af kundskaben må ske i menneskene, før forbedringen påvirker produktionen, herunder af fysiske kapitalgoder.

Th.K. fremhæver »tre forskelle, som tilsammen skulle begrunde, at kundskab bør behandles som en selvstændig produktionsfaktor og ikke blot som en slags »intellektuel [fysisk J.L.] kapital«.

(1) »Kundskab er, i det omfang den er »indbygget i« personer, knyttet til disse personer og følger dem hvorhen de bevæger sig, hvad kapitalen aldrig automatisk gør«. – Dette taler ikke for opsplitningen på arbejdskraft og kundskab, men for at anvende den menneskelige kapital som en produktionsfaktor.

(2) Den anden forskel mellem kapital og kundskab er, at kapitalen repræsenterer et begrænset anvendelsesområde p.g.a. begrænset fysisk levetid, mens kundskab modsat repræsenterer et i princippet ubegrænset anvendelsesområde.

Dette hænger sammen med, at Th.K. mener, kundskab kan have sin selvstændige eksistens uden for mennesket. Som nævnt er dette utænkeligt: kundskab eller rettere menneskelig kapital dør væk samtidig med mennesket. Men forinden er den eksisterende kundskab (normalt, men altså ikke undtagelsesfrit) videreført til nye generationer, reproduceret gennem undervisning o.s.v. I princippet følger den fysiske kapital en tilsvarende livscyklus ved reinvestering. Den menneskelige såvel som den fysiske kapital har derfor i relation til kapitalgenstanden en begrænset anvendelsestid. Ser man kun på samfundskapitalen, bliver både menneskelig og fysisk kapital mulig anvendbar i al fremtid.

(3) »Den tredje afgørende forskel mellem kundskab og kapital er den, at kundskaben er den ledende faktor i den innovationsproces...« – Det er svært at forestille sig ny kundskab uden i »embodied« form, endsige at kundskab skulle spille en aktiv og arbejdskraften en passiv rolle frem for en komplementær – som menneskelig kapital.

Hel konsekvent synes Th.K. ikke at være selv ved udskillelsen af kundskab som produktionsfaktor, idet han lader noget blive tilbage ved arbejdskraften: »Arbejdskraften repræsenterer alle varianter af fysisk og mental styrke«. Men netop denne forskel i styrke forøges fx ved øget viden (og anvendelse heraf) om sund ernæring og rigtig motion. Den mentale styrke øges gennem uddannelse, gennem forældrene og miljøets påvirkninger o.s.v. – Hermed ikke sagt, alle er ens ved fødslen, at folk fra »naturens side« ikke kan have fx forskellige armkræfter, men naturens udstrustning er blot ikke adskillelig fra anden påvirkning.

For en mere systematisk gennemgang af den menneskelige kapital indhold kan – blandt adskillige muligheder – henvises til Theodore W. Schultz: *Investment in Human Capital* (New York 1971) og Lester Thurow: *Investment in Human Capital* (Belmont, California 1970).

Jens Lunde*

* stud. polit.

KUNDSKAB SOM PRODUKTIONSFAKTOR: ET SVAR

Jens Lundes forslag om at anvende begrebet »menneskelig kapital« i stedet for kundskab står jo i modstrid med hans egen påstand om, at en adskillelse af arbejdskraft og menneskelig kapital er fiktiv. Hvis dette var tilfældet, ville der jo heller ikke være nogen mening i at tale om menneskelig kapital som et særligt begreb.

Man kan – ikke med fuldkommenhed, men med lige så god sikkerhed som mange andre statistiske sonderinger – adskille den del af en persons arbejdskraftværdi, der skyldes visse uddannelser, fra det resterende. Det er det Denison og

forøgelse af kundskaben må ske i menneskene, før forbedringen påvirker produktionen, herunder af fysiske kapitalgoder.

Th.K. fremhæver »tre forskelle, som tilsammen skulle begrunde, at kundskab bør behandles som en selvstændig produktionsfaktor og ikke blot som en slags »intellektuel [fysisk J.L.] kapital«.

(1) »Kundskab er, i det omfang den er »indbygget i« personer, knyttet til disse personer og følger dem hvorhen de bevæger sig, hvad kapitalen aldrig automatisk gør«. – Dette taler ikke for opsplitningen på arbejdskraft og kundskab, men for at anvende den menneskelige kapital som en produktionsfaktor.

(2) Den anden forskel mellem kapital og kundskab er, at kapitalen repræsenterer et begrænset anvendelsesområde p.g.a. begrænset fysisk levetid, mens kundskab modsat repræsenterer et i princippet ubegrænset anvendelsesområde.

Dette hænger sammen med, at Th.K. mener, kundskab kan have sin selvstændige eksistens uden for mennesket. Som nævnt er dette utænkeligt: kundskab eller rettere menneskelig kapital dør væk samtidig med mennesket. Men forinden er den eksisterende kundskab (normalt, men altså ikke undtagelsesfrit) videreført til nye generationer, reproduceret gennem undervisning o.s.v. I princippet følger den fysiske kapital en tilsvarende livscyklus ved reinvestering. Den menneskelige såvel som den fysiske kapital har derfor i relation til kapitalgenstanden en begrænset anvendelsestid. Ser man kun på samfundskapitalen, bliver både menneskelig og fysisk kapital mulig anvendbar i al fremtid.

(3) »Den tredje afgørende forskel mellem kundskab og kapital er den, at kundskaben er den ledende faktor i den innovationsproces...« – Det er svært at forestille sig ny kundskab uden i »embodied« form, endsige at kundskab skulle spille en aktiv og arbejdskraften en passiv rolle frem for en komplementær – som menneskelig kapital.

Hel konsekvent synes Th.K. ikke at være selv ved udskillelsen af kundskab som produktionsfaktor, idet han lader noget blive tilbage ved arbejdskraften: »Arbejdskraften repræsenterer alle varianter af fysisk og mental styrke«. Men netop denne forskel i styrke forøges fx ved øget viden (og anvendelse heraf) om sund ernæring og rigtig motion. Den mentale styrke øges gennem uddannelse, gennem forældrene og miljøets påvirkninger o.s.v. – Hermed ikke sagt, alle er ens ved fødslen, at folk fra »naturens side« ikke kan have fx forskellige armkræfter, men naturens udstrustning er blot ikke adskillelig fra anden påvirkning.

For en mere systematisk gennemgang af den menneskelige kapital indhold kan – blandt adskillige muligheder – henvises til Theodore W. Schultz: *Investment in Human Capital* (New York 1971) og Lester Thurow: *Investment in Human Capital* (Belmont, California 1970).

Jens Lunde*

* stud. polit.

KUNDSKAB SOM PRODUKTIONSFAKTOR: ET SVAR

Jens Lundes forslag om at anvende begrebet »menneskelig kapital« i stedet for kundskab står jo i modstrid med hans egen påstand om, at en adskillelse af arbejdskraft og menneskelig kapital er fiktiv. Hvis dette var tilfældet, ville der jo heller ikke være nogen mening i at tale om menneskelig kapital som et særligt begreb.

Man kan – ikke med fuldkommenhed, men med lige så god sikkerhed som mange andre statistiske sonderinger – adskille den del af en persons arbejdskraftværdi, der skyldes visse uddannelser, fra det resterende. Det er det Denison og

Blomgren Hansen har gjort i de af mig citerede arbejder. Theodore W. Schultz, som Jens Lunde henviser til, har jo da også skrevet en bog om *The economic value of education*.

Man kan som antydnet i Jens Lundes indlæg også forhøje menneskers arbejdskraftværdi ved bedre ernæring og motion. Der kunne derfor være noget der talte for også at udskille en indsats herfor som en særlig faktor, og dette kan være meningsfyldt f.eks. i relation til mange udviklingslandes ernæringssituation, hvor det indgår i de økonomiske overvejelser. Denne »faktor« er dog vanskeligere at udskille end kundskaben og af mindre generel betydning end denne.

Iøvrigt synes Jens Lundes hovedbetragtning at være den, at kundskab ikke kan have sin selvstændige eksistens uden for mennesket. Men det kan den jo. Den kan endog købes og sælges, som det sker ved patenter og licensproduktion. At der skal uddannede mennesker til for at udnytte den således købte kundskab forhindrer ikke, at denne har sin selvstændige eksistens. Der skal også uddannede mennesker til for at udnytte fysisk kapital som maskiner og skibe.

Det jeg kalder *den eksisterende kundskab* er et aktiv, der tilhører menneskeheden eller – for visse dele af kundskabens vedkommende – en større eller mindre del af menneskeheden. Den uddør derfor ikke med de enkelte mennesker, men kun med menneskeslægten som sådan.

Den vigtigste grund til i økonomien at udskille kundskab som en særlig produktionsfaktor er efter min mening denne: Det er til stadighed genstand for økonomiske overvejelser, i hvilken grad man skal anvende de ressourcer, man råder over, til at producere kundskab i forskellige former, og i hvilken grad man skal anvende dem til at producere noget andet, f.eks. forbrugsgoder eller fysisk kapital.

Thorkil Kristensen*

* Professor, direktør for Institutet for udviklingsforskning.

FORHANDLINGERNE VED DET NORDISKE NATIONALØKONOMISKE MØDE I KØBENHAVN DEN 28.-30. AUGUST 1969

Referatet af forhandlingerne er nu udkommet i bogform. Emnet for mødet var mobilitet, og forhandlingerne var opdelt i nedennævnte 4 afsnit:

1. Mobilitet set fra et økonomisk-teoretisk synspunkt.
2. Mobilitet over grænserne for ideer.
3. Mobilitet på arbejdsmarkedet.
4. Mobilitet på kapitalmarkedet.

Bogen er på 150 sider og kan købes gennem boghandelen til en pris af 30,00 kr. (ekskl. moms).

NATIONALØKONOMISK FORENINGS GENERALFORSAMLING 1971

Den 14. oktober 1971 afholdt foreningen sin årlige generalforsamling.

Til dirigent valgtes højesteretssagfører Niels Alkil.

Formanden, professor, dr. oec. Kjeld Philip, aflagde beretning for sæsonen 1970/71 og regnskab for 1970.

Medlemstallet var ved udgangen af 1970 1 400 mod 1 522 ultimo 1969 og tidsskriftet havde ved udgangen af 1970 1 656 abonnenter mod 1 725 året før.

Der blev i sæsonen 1970/71 afholdt 6 møder, der alle var velbesøgte.

I efteråret 1970 var programmet følgende:

Den 7. oktober: Professor dr. polit. Erling Olsen: En pristalsreguleret skat på lån.